Litteraturöversikt

TITEL:
The Fall of the Ottomans. The Great War in the Middle East 1914–1920
FÖRFATTARE:
Eugene Rogan
FÖRLAG:
Allen Lane, Great Britain 2015

Det ottomanska väldet var den svagaste länken. Så såg västmakterna vid första världskrigets utbrott på motståndarlägret, sedan ”Höga porten” tagit det ödesdigra steget att sälla sig till Tyskland-Österrike. Det rörde sig ju om ”Europas sjuke man”, som man länge försökt stötta.

”Ungturkarna” gjorde som militära ledare också stora misstag, men deras arméer kämpade hårt och tillfogade in i det sista britter och fransmän pinliga bakslag, bara för att landet vid fredsluten berövades hela sitt imperium. Sen kom Atatürk och säkrade hjärtlandet, Turkiet

Gallipoli, kapitulationen vid Kut och den arabiska upprorskampen – allt har skildrats förr, men här sker det med förlorarnas källmaterial. Med den utgångspunkten blir det naturligt att påpeka att det var ottomanernas krigsinträde som gjorde Europas krig till ett första världskrig. Dagens gränser i Mellersta Östern är ett resultat som endast IS gett sig på att ändra.

Boken ger underhållande bakgrunden. Folkmordet på armenier? Det utreddes faktiskt föredömligt 1920 av turkiska myndigheter. Sådant döljs av Erdogan, denne härskare med sin hårdnande islamism – och nu EU:s påtvingade bundsförvant i Syrien.

TITEL:
The Conquest of the Russian North
FÖRFATTARE:
Paul R. Josephson
FÖRLAG:
Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts & London, England 2014

Arktis! Ja, det kan knappast någon undgå att läsa om, i väntan på de nya isfria nordväst- och nordostpassagerna och med de natur- och strategiska intressen som alltmer står på spel. Ryssarna är på hugget, de har i hundratrettio år varit engagerade i polartrakterna. Boken ger en bred beskrivning av deras framträngande med början i tsartiden. Det är en bakgrund som särskilt vad gäller hårt trängda urbefolkningar nära nog borde vara obligatorisk läsning.

Vetenskapsmän och köldtåliga forskningsresanden, många av dem ryssar, har haft sina visioner. Men mera hårdföra krafter har styrt utvecklingen i farlig riktning med början i Stalins ambitioner att göra 1920-talets 366 000 fiskare och renskötare till exponenter av socialistisk planekonomi. I spåren: krossade kulturer, förstörd miljö.

Nu fortsätter det med isvärlden översållad av varningssystem, radaranläggningar, sopor och nya samhällen i permafrostens ruinlandskap av städer byggda av sovjetiska slavarbetare och övergivna. Putin är ute efter ständigt nya olje-, gas- och kolfält, tidigt framme i pågående huggsexa, där USA från början är på efterkälken. I kärnkraftens och de ryska jätteisbrytarnas värld vill det mycket till av goda krafter om något ska räddas av vår sista värdefulla ödemark.

Författarens exposé inger inget påfallande hopp.

TITEL:
The New Threat from Islamic Militancy
FÖRFATTARE:
Jason Burke
FÖRLAG:
The Bodley Head, London 2015

Det här är kanske det bästa man våren 2016 kan läsa om IS och militant islam. Författaren, Sydasienkorrespondent för *the Guardian*, har forskat i sitt ämne under närmare två årtionden. Mot den bakgrunden hävdar han att al Qaida lika mycket drivits av radikaliseringen i Sydasien och Mellersta Östern som försökt styra den. Vårt terrorgissel har äldre anor.

Ett nyckelår är 1979 med våldshandlingen vid stora moskén i Mecka, omvälvningen i Iran och utbrottet av Sovjetunionens krig i Afghanistan; händelser som fick uppskrämda ledare i Saudiarabien att börja ösa ut pengar på utbredning av deras sunnitiska extremvariant, wahabism. Också mordet på Sadat 1981 öppnade för många perspektivet av ett religiöst styre. Sedan dess kan vi följa en stigande mörk syn på väst bland muslimer. Den arabiska våren skapade ett kaos som öppnade vägen för radikalisering långt mer än demokrati.

Al Qaida har kvar många filialer men inget eget fotfäste. Är det då IS med sned korantolkning, kalifatdröm, utpressning, mutor, terror, sekteristiska våld, mediegrepp och autonoma nätverk som vi har mest att frukta? Är det farliga ”hemvändare” från kriget i Syrien? Idag skrämmer inte komplexa angrepp utan snarare en ”ledarlös jihad” av enstaka unga män formade av sina anhöriga, kriminella grupper och påverkan i överfyllda fängelser.

TITEL:
Embattled Rebel. Jefferson Davis and the Confederate Civil War
FÖRFATTARE:
James M. McPherson
FÖRLAG:
Penguin books, New York, NY 2015

Civil War Buffs – ja sådan finns även i Sverige – dras nog mest till det amerikanska inbördeskrigets fälttåg och slag. Några borde ändå kunna läsa en ny bok om konfederationens ledare. En man med fältherredrömmar men fast i regeringsbestyren, nedgrävd i detaljer, oförmögen att delegera, blind på ena ögat, ofta sängbunden, hopplöst fast vid favoriter, från första till sista stund kritiserad och angripen; en pygmé mot jätten Abraham Lincoln. Ändå, ensam vid sidan av general Robert E Lee, höll Jefferson Davis mot alla odds sydstaterna länge kvar i kampen – ingen union utan bara en konfederation av knapp EU-typ.

Den nya koncisa biografin är skriven av James M. McPherson. Mer än någon annan amerikansk historiker präglade han med sitt mästerverk *Battle Cry of Freedom* (1988) forskarnas bild av Förenta Staternas ödesavgörande för drygt 150 år sedan som en demokratins kamp mot slaveri och för frihet. Med åren har han sett Lincoln med fler nyanser. Och bilden av motståndaren har i gengäld blivit något mer förlåtande. Ty, lätt hade Davis det inte med alla sina grälsjuka generaler.

TITEL:
Reagan. En kontroversiell ikon
FÖRFATTARE:
Karin Henriksson
FÖRLAG:
Leopard förlag, Bookwell, Finland 2015

Den mest konservative av dem alla! Så beskrevs Ronald Reagan i kritiska svenska medier när han 1981 sjuttio år gammal tillträdde som USA:s president. En avdankad B-skådespelare därtill. Men efter Teapartyrörelsen och Donald Trumps framfart ter han sig inte som någon särdeles säregen statschef för supermakten. Konservativ är han förvisso även i Karin Henrikssons lite grå biografi, den första på svenska, men med alla sina brister en försiktig visionär; den amerikanska högern har honom att tacka för sin kraft.

En abortmotståndare, apartheidregimens vän och oengagerad i mänskliga rättigheter men också trevlig, humoristiskt och självironisk. Inget är nytt för dem som följde Reagans maktutövning – men allt får sin belysning. Han röjde inte upp i Washington och trasslade in sig i Iran-contras-härvan. Efter sig lämnade han ett budgetunderskott men också en boom och många människor i jobb. En upprustare, men med sin instinktiva antikommunism öppnade han kontakter med Sovjetunionen som faktiskt förebådade dess fall.

Likt Margaret Thatcher åstadkom Ronald Reagan ingen bestående konservativ omvälvning. Men båda har satt ett historiskt avtryck.

TITEL:
The Most Dangerous Man in America: The Making of Douglas MacArthur
FÖRFATTARE:
Mark Perry
FÖRLAG:
Basic Books, New York 2014

Boken handlar om ledarrelationer. Den tar avstamp i hur president Roosevelt såg på den reaktionäre generalen Douglas MacArthur men gäller snarast mer dennes mellanhavanden med andra höga amerikanska militärer under andra världskriget.

Kriserna inom koalitionen är väl kända, särskilt gäller gällande spänningarna mellan fältmarskalk Montgomery och de amerikanska generalerna under fälttågen i Afrika och Europa. Men här handlar det om beskyllningar, avund och rivalitet på olika nivåer mellan försvarsgrenar inom ett land – till den grad att man undrar hur mycket kraft som gick förlorad i USA:s kamp mot en egentlig fiende, i detta fall Japan.

Striden stod mellan MacArthur och amiralen Ernest King som framför allt ville se USA vinna i Stilla Havet – och då av flottan. Generalstabschefen George Marshall och presidenten fick vara skiljedomare. Lösningen blev en kompromiss: generalen fick befälet i sydväst medan amiralen Chester Nimitz ledde kampen i centrala Stilla Havet. Författaren anstränger sig för att se MacArthur som framgångsrik fältherre och poängterar att denne till slut fick brett stöd för återtagandet av Filippinerna, något som annars ofta kritiseras.

TITEL:
Europe on Trial. The Story of Collaboration, Resistance, and Retribution During World War II
FÖRFATTARE:
István Deák
FÖRLAG:
Westview Press, U.S.A. 2015

Dagens Europa erbjuder ingen uppmuntrande syn. Om nedärvd självviskhet och opportunism påminns man om i István Deáks skildring av nazisamarbete, motstånd och vedergällning under andra världskriget. Mot våldsregimers hot kunde kontinenten aldrig samla sig. Ett halvt dussin länder underkastade sig också Tyskland som allierade, drivna av nationella ambitioner. En annan

bok, *The Holocaust and the Germanization of Ukraine*, (Cambridge University Press, 2015) tar sikte på det här kanske det mest olyckliga av krigets offer.

I de ockuperade länderna blev många samarbetsmän, medan den stora majoriteten endast försökte överleva så vanligt som möjligt. De som gjorde motstånd mot SS och die Wehrmacht var förvisso färre än man efteråt ville påskina. De bröt mot nationella lagar, saknade stöd i folkrätten och riskerade andras liv. På allvar började deras insatser, med inslag av etnisk rensning och klasskamp, efter slaget vid Stalingrad.

Mest skrämmande är bristen på medlidande och humanitet gentemot judar, romer och homosexuella. Räfsten efteråt mot samarbetsmännen skedde på nya makthavares villkor. I väst stod egendomligt nog Norge, Danmark och Nederländerna för de hårdaste straffen. Sen, fram till Eichmannrättgången, gjorde det kalla kriget slut på all (själv)rannsakning.

TITEL:
Churchill's Bomb: A Hidden History of Science, War and Politics
FÖRFATTARE:
Graham Farmelo
FÖRLAG:
Faber and Faber, London 2013

Churchillitteraturen frodas. Denna variant av en fysiker handlar om naturvetenskap, inte bara den stores eget engagemang. Den beskriver hela 1940-talets tillkomst av den nukleär arsenal vi lever med idag, först skapad av amerikanska forskare, ingenjörer och militärer – och inte minst brittiska fysiker och kemister, flera av dem Nobelpristagare.

Churchill var tidig med tankar om kommande domedagsvapen, t ex 1925 med boken *Shall We All Commit Suicide?* Redan 1906 samtalade han med den fantasirike H G Wells om vart vi var på väg. Han var inte ensam – slående är hur många forskare, författare och journalister som under mellankrigsåren diskuterade atomvapen långt innan någon hade kommit på hur man kunde klyva en atomkärna och åstadkomma en kärnreaktion.

Under andra världskriget förmådde dock Churchill inte göra sig gällande i atomvapenfrågan. Fixerad av alliansen med USA, landet med resurserna, och alltför beroende av sin omstridde mentor, Frederick Lindemann, ”the Prof”, stötte han bort experter på militära problem, främst Henry Tizard, som hade kunnat ge honom nödvändigt vetenskapligt stöd.

TITEL:
Understanding the U.S. Wars in Iraq and Afghanistan
REDAKTÖRER:
Beth Bailey and Richard H. Immerman
FÖRLAG:
New York University Press, New York and London 2015

TITEL:
Ghost Riders of Baghdad. Soldiers, Civilians and the Myth of the Surge
FÖRFATTARE:
Daniel A. Sjursen
FÖRLAG:
ForeEdge, University Press of New England 2015

Det gick illa i både Irak och Afghanistan. Med allt fler års perspektiv på de amerikanska insatserna börjar vi få bilder befriade från feltänkta ambitioner, önsketänkande och försök till förskönigar. Redan den föreliggande antologin innehåller en gediget användbar genomlysning av allt det som följde i spåren av nine-eleven.

I efterhand framstår det som märkligt att USA inte hade fått nog av erfarenheterna från Vietnam om det lönlösa i att utanför egna gränser försöka skapa en stat byggd på amerikanska värderingar. I såväl Irak som Afghanistan ställdes Washington inför partner som ingalunda delade dess mål, I Bagdad ville shiiterna ge igen för år av underläge. Kabuls ledare kände sig nödsakade att samarbeta med krigsherrar och andra maktintressen. Vad amerikanarna efter hand kunde erbjuda var upprorsbekämpning; ett operativt handlingsmönster och ingen nationell strategi, därtill civila uppgifter för en krigsmakt som bara borde ha verkat militärt.

På plutonnivå ger den andra boken en snabbt mörknande bild av värvade tjugoåringar från Södern och Mellanvästern som tvivlar på sin uppgift, lider förluster av bilbomber och går mot en osäker framtid i ett USA som står främmande för deras krig och uppoffringar.

Böckerna är anmälda av Olof Santesson.